קבר מסוף תקופת הברונזה התיכונה 2א׳ ומראשית תקופת הברונזה התיכונה 2ב׳ בבית שאן

מיכאל כהן

במהלך פיקוח ארכיאולוגי על הקמת מבנה תת־קרקעי חדש לאכסניית הנוער שליד הכביש היוצא מזרחה מהעיר בית שאן (נ״צ רי״ח 24770/71140; ר״י 19770/21140), נחשפו כמה כלי חרס מתקופת הב״ת 2.[1] בעקבות זאת נערכה במקום חפירת הצלה,[2] שבה נחשף קבר מתחת לאתר מהתקופות הביזנטית והאסלאמית הקדומה שחפר שיאון (תשס״א; איור 1; תוכנית 1).

על המדרון המזרחי המתון היורד לעמק הירדן נפתחו שני ריבועי חפירה שנחשפו בהם קבר מסוף תקופת הב״ת 2א׳–ראשית תקופת הב״ת 2ב׳ ושלושה בורות אשפה. הבורות שייכים למפלסי החיים של האתר מהתקופות הביזנטית והאסלאמית הקדומה, ונמצאו בהם שברי כלי חרס, כלי זכוכית ועצמות בעלי חיים, שזמנם התקופה האסלאמית הקדומה.[3]

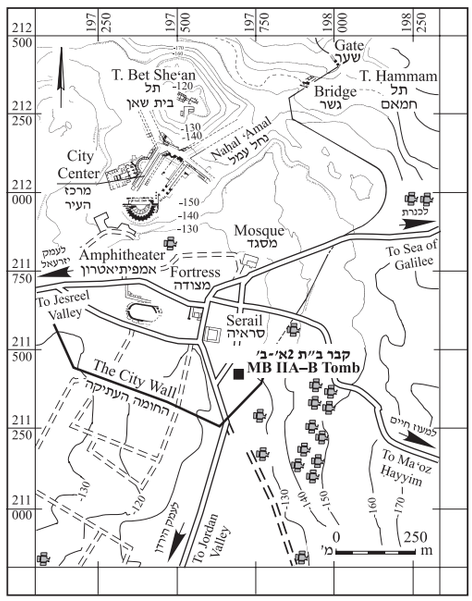

איור 1. הקבר על רקע שדה הקבורה מהתקופה הביזנטית סביב בית שאן (ר׳ אבשלום־גורני תש״ס: איור 12).

הקבר

בחפירה נתגלה קבר סגלגל (אורך מרבי 2.9 מ׳, רוחב מרבי 1.9 מ׳; איור 2; תוכנית 2) שנחצב בשכבת טרוורטין מקומית. חלקו העליון של הקבר

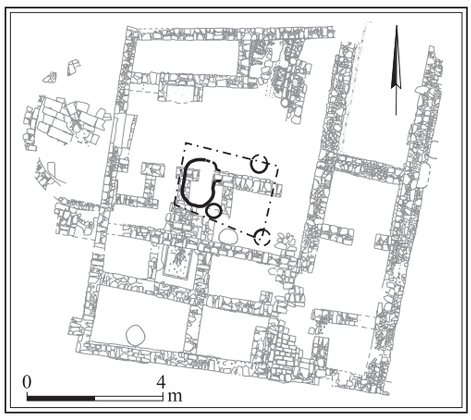

תוכנית 1. מיקומה של מערת הקבורה מתחת לשרידי האתר מהתקופות הביזנטית והאסלאמית הקדומה (ר׳ שיאון תשס״א).

איור 2. מתאר הקבר לאחר ניקויו, מבט למזרח. בחלקו העליון של התצלום נראה אחד מבורות האשפה מהתקופה האסלאמית הקדומה.

נפגע מאוד מפעולתו של הכלי המכני, וראשי קנקנים (A ו־B) שהיו בו גולחו (תוכנית 2; איור 3); יתר המילוי לא נפגע והממצא נתגלה באתרו. הקבר היה מלא בסחף מעורב בטרוורטין ובעפר, שחדר גם אל תוך כלי החרס והִקשה על ההבחנה בין השכבות ועל שחזור הקבר; רק מיקום הממצא סייע לעתים בשחזור המתאר. דופנו הדרומית של הקבר שרדה לגובה 0.75 מ׳, והצפונית — לגובה 1.25 מ׳. פתח הקבר לא אותר, אולם נראה שהיה בחלקו הצפוני־מזרחי, שכן באזור זה לא נתגלו ממצאים. על רצפת הקבר, במרכז, נמצאו שני גושי טרוורטין, שמקורם ככל הנראה בתקרה, אולם אין עדות להתמוטטות התקרה כולה. על קרקעית הקבר הצטברה שכבה של טרוורטין מפורר ונקי, ומעליה שכבה דקה של אדמה אפורה, אף היא נקייה.

על פי ריכוזי הממצא בקבר אפשר לשחזר את מהלך הקבורה בו. עצמות הנקברים ומנחות הקבורה היו מרוכזים בשלושה מצבורים — בדרום הקבר, במרכזו ובצפונו. המצבור הדרומי (להלן) כולל שני פריטים שהוערמו זה מעל זה.

החלק הדרומי (L7, L9, L10, L13). על רצפת הקבר, סמוך לדופן הדרומית, נחשפו שני רובדי קבורה. הרובד התחתון כלל שברי עצמות אדם (H1), קנקן (K) ובתוכו פכית דליה S (קנקן K ופכית S נמצאו שבורים ומרוסקים כיוון שקנקן C הונח מעליהם, ולכן לא אוירו), פכיות F ו־L (איור 10:6), סיר בישול U (איור 12:6) וקערות G, J ו־M (איור 2:5, 5, 6). מעל לפכית L הונחה קערה E (איור 1:5) ובה להב סכין מברונזה (איורים 4; 3:7), שחודו פנה למערב־דרום־מערב. רובד הקבורה העליון כלל עצמות אדם (H2), שלצדם קנקנים A, B, C, ו־D (איור 1:6—4), פך I (איור 7:6) ופכיות דליה Q ו־R (איור 8:6, 11), שהונחו בקנקנים A ו־B.

על פי הממצא האנתרופולוגי הוטמנו בחלק זה של הקבר לפחות שני פרטים, זה על גבי זה, שנקברו בקבורה ראשונית בארטיקולציה והוזזו

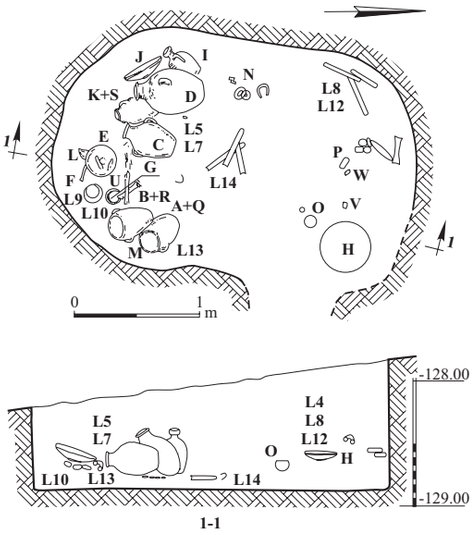

תוכנית 2. הקבר, תוכנית וחתך.

איור 3. כלי חרס בחלקו הדרומי של הקבר. משמאל לימין: קנקנים A ו־B, קערה E, קנקנים C ו־D ומאחוריהם קנקן K המרוסק, קערה J ופך I, מבט לדרום.

איור 4. להב סכין ברונזה באתרו בתוך קערה E; מתחת נראה קנקן C באתרו, מבט לדרום.

בשלב מאוחר (יוסי נגר, להלן). עצמות בעלי חיים נמצאו מעל עצמות האדם וביניהן, אך לא מתחתן.

החלק המרכזי (L12, L14). על קרקעית הקבר, במרכזו, נחשפו עצמותיו של פרט אחד (H4), שלא בארטיקולציה, כולל הגולגולת, וכן שיניים שנתגלו במרחק של כ־0.1 מ׳ מהגולגולת (יוסי נגר, להלן). לצד הגולגולת נחשפו שברי קערות O ו־N וקערה תמימה H (איור 5: 3, 4, 7).

החלק הצפוני (L12). על קרקעית הקבר, צמוד לדופן הצפונית, נחשפו עצמותיו של פרט אחד (H3), ובהן שברי גולגולת (יוסי נגר, להלן), לצד שברי קנקים V ו־W (איור 6: 6, פכית P (איור 6: 9), וכן גרזן ברונזה (איור 7: 2) שראשו במערב, ומתחתיו פגיון ברונזה (איור 7: 1) שחודו לדרום־מערב.

הממצא

כלי החרס[4]

ההקבלות לכלי החרס שנמצאו במערה (איורים 5, 6) מאפשרות לתארך את הממצא לשלהי תקופת הב״ת 2א׳ ולשלב המעבר לתקופת הב״ת 2ב׳.

כלי המתכת

פגיון (איור 7: 1).— לפגיון שדרה רחבה. בתקע נותרו באתרם שלושה מסמרי ברונזה אשר קבעו אותו בעבר לידית עץ.

גרזן ׳אזמל׳ (איור 7: 2).— הגרזן, מטיפוס המכונה ׳אזמל׳, מתרחב בקצהו. מסמר ברונזה שנמצא לצדו מלמד שהגרזן קובע בעבר לידית עץ. הפותה של הגרזן מעוצבת בשוליה ברצועות בולטות. בקדמת הפותה יש שני ׳מגנים׳, שונים במידותיהם, ובאחוריה נותר זיז בולט, שריד לתהליך היציקה. לא נמצאו סימני שימוש על להב הגרזן, ונראה שמעולם לא נעשה בו שימוש.

להב סכין (איור 7: 3).— הלהב נמצא במצב של בלייה מתקדמת; קצהו שבור. שני צדי הלהב שחוקים — תוצאה של שימוש או של בלייה.

כלי הנשק שנמצאו במערה אופייניים גם הם לשלבים המאוחרים של תקופת הב״ת 2א׳ ולתקופת המעבר לתקופת הב״ת 2ב׳. הגרזן מטיפוס ׳אזמל׳ אופייני לשלהי תקופת הב״ת 2א׳, והוא מאוחר לגרזן ׳מקור הברווז׳, האופייני לראשית התקופה (גרפינקל ובונפיל תשנ״א: 144). הפגיון עם השדרה הרחבה אופייני לתקופת הב״ת 2א׳ והוא ממשיך להופיע גם במכלולי תקופת הב״ת 2ב׳ (Philip 1989:120).

הממצא האנתרופולוגי

יוסי נגר

בקבר נמצאו שברי עצמות אדם במצב השתמרות רע, השייכות לפחות לארבעה פרטים בוגרים.[5]

בדרום הקבר (L7, L10, L13) נמצאו שברי עצמות כיפת גולגולת, שיניים ועצמות פוסטקרניאליות של לפחות שני פרטים בוגרים (H1, H2). עצם האולנה ועצם הרדיוס של אחד מהם נמצאו בארטיקולציה אנטומית — עדות לקבורה ראשונית. שאר שברי העצמות היו שלא בארטיקולציה, אך אין זו קבורה משנית אלא קבורה ראשונית שהופרעה. בין העצמות נתגלה שבר של לסת עליונה עם שן טוחנת ראשונה, המראה שחיקה עד ליצירת dentine cup באחת התלוליות; טוחנת שנייה, המראה חשיפת דנטין באחת התלוליות; וטוחנת שלישית, המראה שחיקת אמייל. גילו של הפרט שלו שייכת הלסת 20–30 שנה (Hillson 1993:176–201). גילו של הפרט השני אינו ברור.

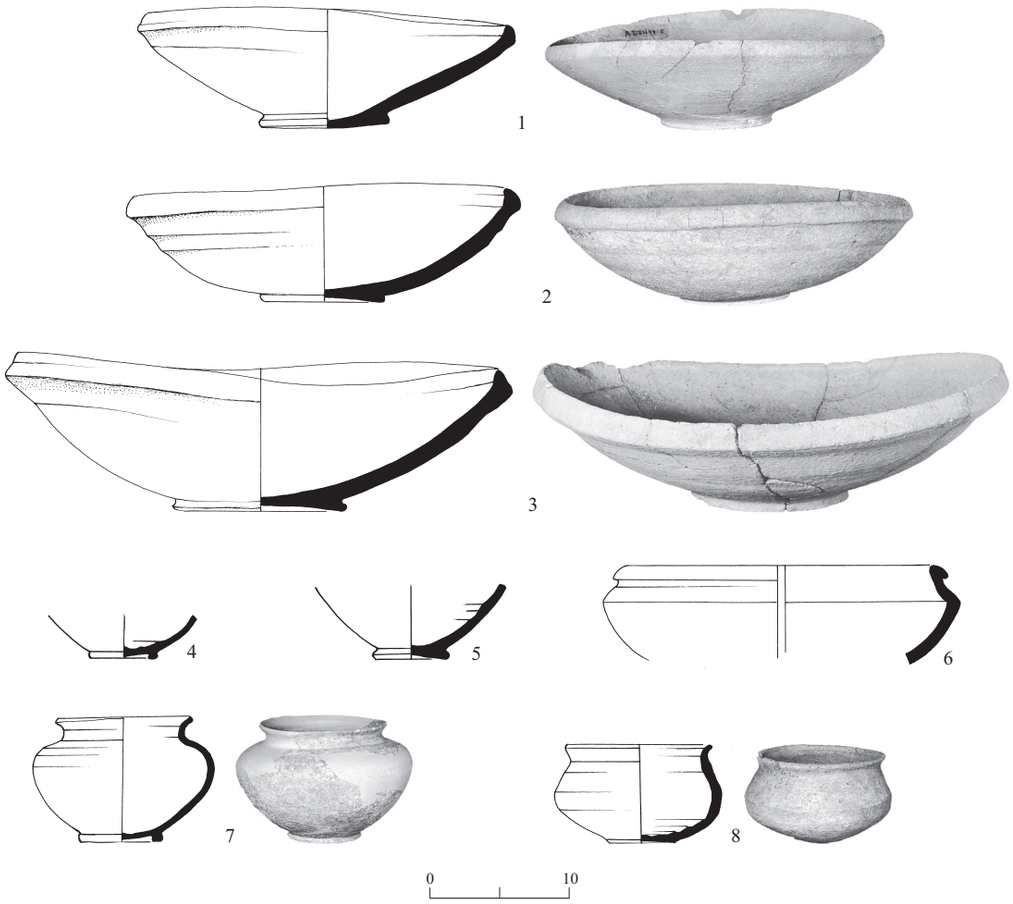

איור 5. ממצא כלי החרס.

מס׳	הכלי	סימן בתוכנית	לוקוס	סל	צבע החרס	הקבלות
1	קערה	E	7	117	חום־אדום	Maeir 1997a: Pl. IV 1:1
2	קערה	J	7	120	חום	Ferenbach et al. 1975: Fig. 6:2
3	קערה	H	12	135	חום־אדום, שרידי חיפוי אדום	Maeir 1997a: Pl. IV 9:13
4	קערה	O	12	133	חום	
5	קערה	G	10	136	חום־אדום	
6	קערה	M	10	129	צלהב	
7	קערה	N	12	132	צלהב	Maeir 1997a: Pl. IV 1:10 Maeir 1997b: Pl. 43:9, 12:5
8	קערה	T	פנ״ש*		חום־אדום, שרידי חיפוי אדום	Maeir 1997a: Pl. IV 2:17

* נמצא במהלך פיקוח כ־2 מ׳ מדרום לקבר.

איור 6. ממצא כלי החרס.

איור 6. ממצא כלי החרס (המשך).

איור 6

מס׳	הכלי	סימן בתוכנית	לוקוס	סל	צבע החרס	הקבלות
1	קנקן	A	13	137	צלהב	Maeir 1997b: Pl. 22:2
2	קנקן	B	13	113	צלהב	Maeir 1997a: Pl. IV 9:1
3	קנקן	C	7	137	צלהב	Maeir 1997b: Pl. 19:5
4	קנקן	D	7	113	חום־אדום	Maeir 1997b: Pl. 19:11
5	קנקן	V	12	127	חום	Maeir 1997b: Pl. 21:1
6	קנקן	W	12	122	חום	Maeir 1997b: Pl. 21:4
7	פך	I	7	141	צלהב	Maeir 1997b: Pl. 21:11
8	פכית דלייה	Q	13	139	צלהב	Maeir 1997b: Pl. 48:14
9	פכית	P	12	134	צלהב, שרידי חיפוי אדום	Maeir 1997a: Pl. IV 4:10
10	פכית	L	10	119	חום	Maeir 1997a: Pl. IV 4:16
11	פכית דלייה	R	13	138	צלהב	Maeir 1997a: Pl. IV 6:5
12	שבר סיר בישול	U	10	136	חום, עיטור פלסטי	
13	קנקן		פנ״ש*		חום	van den Brink 2000: Pl. 4:1

* נמצא בחפירתו של שיאון (תשס״א).

איור 7

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	משקל (גרם)	אורך (ס״מ)	הקבלות
1	פגיון	12	131	155.5	22	דמתי וסטפנסקי תשנ״ו:*14, איור 15:1, 2
2	גרזן	12	126	149.0	15.3	דמתי וסטפנסקי תשנ״ו:*11, איור 11:1, 5
3	להב סכין	9	117	שבור	11.2	

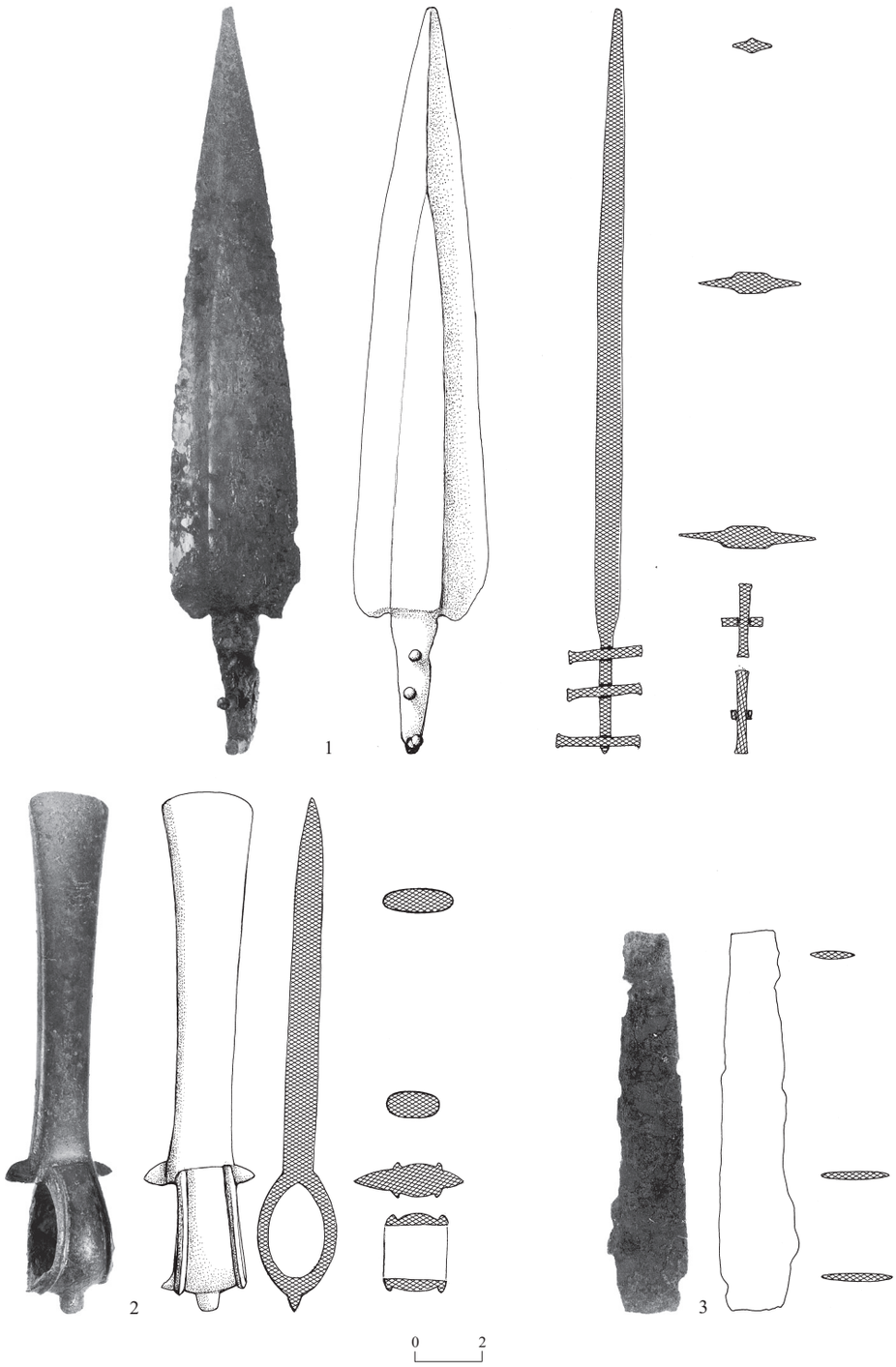

איור 7. ממצא כלי המתכת: פגיון (1); גרזן (2); ולהב סכין (3).

במרכז הקבר (L14) נמצאו שברי עצמות כיפת גולגולת, שיניים ועצמות פוסטקרניאליות המייצגות פרט בוגר אחד לפחות (H4). לפי דרגת שחיקת השיניים — שן קדם־טוחנת עליונה וטוחנת ראשונה עליונה, המראות שחיקה עד ליצירת dentine cup באחת התלוליות, וטוחנת שנייה תחתונה, המראה שחיקת אמייל — אפשר להעריך שגילו של הפרט 20–30 שנה (Hillson 1993:176–201). מינו אינו ידוע.

בצפון הקבר (L12) נתגלו שברי עצמות כיפת גולגולת, שיניים ועצמות פוסטקרניאליות של פרט אחד לפחות (H3). שן קדם־טוחנת עליונה, המראה שחיקה עד ליצירת dentine cup בשתי התלוליות, מאפשרת להעריך שגילו של הפרט 40–50 שנה (Hillson 1993:176–201).

דיון

הקבר שנחצב בשכבת הטרוורטין התמלא לחלוטין בסחף של טרוורטין ועפר לאחר נטישתו. על פי היחס בין עצמות הנקברים למנחות הקבורה ניתן לשחזר ארבעה שלבי קבורה במערה (טבלה 1), שבכל אחד מהם נטמן רק נקבר אחד.

בשלב הקבורה הקדום (I) הוטמן פרט H1 בדרום הקבר ולצדו מנחות קבורה. בשלב II של הקבורה, אף היא בדרום הקבר, הוטמן פרט H2 עם מנחות הקבורה שלו; קנקנים A ו־B משלב II נמצאו שעונים על קבוצת הכלים משלב I, אולם טיפוס פכיות הדלייה (R ,Q) שנמצאו בהם מצביעים על כך שהם משלב מאוחר. שרידי העצמות והמנחות משלבים I ו־II נשברו בעת שפונו ונערמו סמוך לדופן הדרומית של הקבר. בשלב III של הקבורה במערה נטמן פרט H3 עם מנחותיו; הוא פונה לחלקה הצפוני של הקבר לקראת קבורה נוספת. בשלב הקבורה האחרון (IV) נטמן במרכז הקבר פרט H4 ולצדו מנחותיו. מפלס הקבורה של שלב IV הוא הנמוך בקבר, בשל פינוי עצמות הנקברים והמנחות הקדומים. כאמור, גם פרט H4 נמצא מופרע, ומכאן שהקבר לא נחתם מיד לאחר קבורתו.

טבלה 1. שחזור סדר הקבורה

שלב	לוקוס	ממצא	תיאור
I	7, 9, 10	פרט H1 כלים E, L, F, G, J, K, M, S, U להב סכין	פינוי לדופן הדרומית
II	7, 13	פרט H2 כלים A, B, C, D, I, Q, R	פינוי לדופן הדרומית
III	12	פרט H3 גרזן, פגיון	פינוי לדופן הצפונית
IV	12, 14	פרט H4 כלים H, N, O, P, V, W	הופרע מאוחר

סיכום

הקבר שייך לקבוצת קברי הפיר האופייניים לתקופת הברונזה התיכונה, שנכרו מחוץ לתחומי היישוב. הוא שימש במהלך תקופת הב״ת 2א׳–ב׳ לקבורתם של לפחות ארבעה פרטים בוגרים, שהוטמנו בקבורה ראשונית. ייתכן שיש בתשומת הלב שניתנה בעת הזזת חפצי המנחה של הקבורות הקדומות להעיד על כך שהקבר שימש אוכלוסיית קבע. הנקבר האחרון הופרע, אולי על ידי בעל חיים, אולם הקבר לא נשדד והוא נסתם בטבעיות במילוי של סחף.

קערה (איור 8:5) וקנקן (איור 13:6) מתקופת הב״ת 2א׳, שנמצאו על פני השטח לצד עצמותיהם של פרטים נוספים, מרמזים על קיומם של קברים נוספים באזור, ככל הנראה חלק מבית קברות שהיה על המדרון המזרחי אשר היקפו לא הוברר.[6] בחפירות שנערכו בתל בית שאן ובסביבותיו לא נמצאו עד כה עדויות ליישוב מתקופת הב״ת 2א׳, אך באזור נתגלו קברים מתקופה זו (ר׳ למשל Oren 1973).

ייתכן כי בית הקברות השתייך ליישוב ששכן בקרבת מקום, במרחק של עד 800 מ׳ מתל בית שאן, כבר בתקופת המעבר בין הב״ת 2א׳ לב״ת 2ב׳. שרידיו של יישוב פרזות מתקופת הב״ת 2ב׳ נתגלו במקום (מזור תשנ״ה:70, 72). במחקר שנערך על אזור בית שאן הציע מאיר (Maeir 2000) כי מיעוט השרידים מתקופת הב״ת 2א׳ קשור להיקף המצומצם של ההתיישבות באזור כולו, ככל הנראה בזיקה להתאוששות המסחר בשלהי תקופת הב״ת 2א׳, שפנה לאתרים מרוחקים.

הערות

[1] הפקח משהור זועבי חשף את הכלים, ולו תודתי. ברצוני להודות לעמיתי מרשות העתיקות, אשר סייעו בזיהוי הכלים ובהפניות לחומר השוואתי: עמנואל איזנברג, שמואל (סם) וולף וקרן קובלו־פארן, וכן לאהרון מאיר מאוניברסיטת בר אילן שראה את החומר, קרא את כתב היד והעיר הערות.

[2] חפירת ההצלה (הרשאה מס׳ A-3180) נערכה בתאריכים 4.1.00–26.12.99 ונוהלה בידי המחבר, שאף מדד, שרטט וצילם בשטח, מטעם רשות העתיקות ובמימון אגודת אכסניות הנוער בישראל. השתתפו בחפירה עובדים מבית שאן ומשפרעם. יוסי נגר בחן את ממצא העצמות, קלרה עמית צילמה את הממצא, נטליה זאק שרטטה את התוכניות הסופיות והכינה אותן לפרסום, אלה אלטמרק טיפלה בממצאי המתכת ונגה זאבי איירה את כלי החרס והמתכת.

[3] בורות האשפה הם חלק מחפירתו של שיאון (תשס״א), וכן אבני הבנייה שנמצאו בתחתית הבורות שהן תוצאת פירוק האתר שחפר שיאון. הנתונים והממצאים המאוחרים הועברו לרשות חופר האתר המאוחר.

[4] עיבוד הממצא הקירמי נעשה בסיועו של אהרון מאיר, אשר ראה את החומר והעיר הערות.

[5] העצמות נבדקו בשטח ולאחר מכן נמסרו לנציג משרד הדתות לצורך קבורה מחדש.

[6] ממצאי החפירות האחרונות באתר מלמדים כי גם בתקופה הביזנטית המשיך האזור לשמש בית קברות (אבשלום־גורני תש״ס: 59*; וכן מאוזוליאום העומד על תלו כעשרה מטרים ממזרח לקבר המתואר כאן; ר׳ איור 1). רק בתקופה האסלאמית הקדומה התפשט היישוב מזרחה וחתם את החלק הזה של בית הקברות מתקופת הברונזה התיכונה.

הפניות

אבשלום־גורני ד׳ תש״ס. מערת קבורה מהתקופה הביזאנטית בבית שאן. **עתיקות** 39: 49*–60*.

גרפינקל י׳ ובונפיל ר׳ תשנ״א. קברים ומנהגי קבורה מראשית תקופת הב״ת IIא בגשר. **ארץ־ישראל** כא: 132–147.

דמתי ע׳ וסטפנסקי י׳ תשנ״ו. מערת קבורה מתקופת הברונזה התיכונה 2 במורדות הר כנען, צפת (ואדי חמרה). **עתיקות** 29: 1*–30*.

מזר ע׳ תשנ״ה. ארבעת אלפים שנות היסטוריה בתל בית שאן. **קדמוניות** 107–108: 66–83.

שיאון ע׳ תשס״א. בית שאן. **חדשות ארכיאולוגיות — חפירות וסקרים בישראל** 112: 47–52.

van den Brink E.C.M. 2000. A Middle Bronze Age IIA Burial Pit at Kefar Shemaryahu. *ʻAtiqot* 39:43–47.

Ferenbach D., Furshpan A. and Perrot J. 1975. Une sepulture collective du Bronze Moyen II A B a Kh. Minha (Munḥata), Israel. In G.M. Landes ed. *Reoprt on Archaeological Work at Suwwanet Eth-Thaniya, Tananir, and Kh. Minha (Munḥata)*. Ann Arobr. Pp. 87–110.

Hillson S. 1993. *Teeth.* Cambridge.

Maeir A.M. 1997a. *The Material Culture of the Central Jordan Valley during the Middle Bronze II Period: Pottery and Settlement Pattern*. Ph.D. diss. The Hebrew University. Jerusalem.

Maeir A.M. 1997b. Tomb 1181: A Multiple Interment Cave of the Transitional Middle Bronze Age IIa–b. In A. Ben-Tor and R. Bonfil eds. *Hazor* V. Jerusalem. Pp. 294–340.

Maeir A.M. 2000. Hamadiya—North: A Rural MB II Settlement in the Bet Shean Valley. *ʻAtiqot* 39: 31–42.

Oren E.D. 1973. *The Northern Cemetery of Beth Shean.* Philadelphia.

Philip G. 1989. *Metal Weapons of the Early and Middle Bronze Age in Syria-Palestine* (BAR Int. S. 625). Oxford.

A MIDDLE BRONZE AGE IIA–B TOMB AT BET SHE'AN

MICHAEL COHEN
(PP. 11*–20*)

A salvage excavation was conducted after artifacts dating to MB II were uncovered during the building of an underground structure for a youth hostel at the eastern exit of Bet She'an (Permit No. A-3180; map ref. NIG 24770/71140; OIG 19770/21140; Fig. 1; Plan 1). The excavation took place beneath the Byzantine and Early Islamic-period site excavated by Ofer Sion. An MB IIA–B tomb was exposed, as well as three drainage pits, which were part of the later site (the material was turned over to the excavator of the later site, and therefore will not be discussed here).

The Tomb

The tomb (Fig. 2; Plan 2) was carved within a layer of local travertine. The upper part of the tomb had been completely severed by the earthworks and the tops of Jars A and B were shaved off as well (Plan 2; Fig. 3). The rest of the fill was not disturbed and the other artifacts in the cave were found *in situ*. The southern part of the tomb survived to a height of 0.75 m and its northern part to a height of 1.25 m. The bottom of the tomb was characterized by a layer of sterile travertine overlying sterile gray soil. The entire tomb was filled with alluvium mixed with travertine and earth that had also penetrated into the pottery vessels.

The plan of the tomb is that of an incomplete oval (max. length 2.9 m, max. width 1.9 m). The opening of the cave was not found; however, its northeastern contour was unclear and it can reasonably be assumed that the opening was located there. The fact that no finds were discovered in the area in front of the presumed opening reinforces this supposition.

The cave was used for multiple interments. At least four individuals were discerned (identified by Yossi Nagar), found in three groups within the cave, each with its associated burial goods.

The Southern Part of the Tomb (L7, L9, L10, L13).— Next to the southern wall of the tomb two burial phases were observed, one atop the other. The lower burial included fragmentary human bones (H1), a jar (K) and a dipper juglet (S) inside it, Jugs F and L (Fig. 6:10), Cooking Pot U (Fig. 6:12) and Bowls G, J and M (Fig. 5:2, 5, 6). Jar K, and Juglet S, which was found inside it, were broken and crushed by Jar C, which had been placed on top of them; therefore, they were not illustrated. Bowl E (Fig. 5:1), which contained a bronze knife blade that pointed in a west–southwesterly direction (Figs. 4; 7:3), was placed above Juglet L. The upper burial included human bones (H2), Jars A, B, C, D (Fig. 6:1–4), Jug I (Fig. 6:7) and Dipper Juglets Q and R (Fig. 6:8, 11), which were found inside Jars A and B.

According to the anthropological findings, there were at least two individuals here interred in primary burials that were later moved. Animal bones were found above and between the bones of the deceased, but no animal bones were found below them.

The Center of the Tomb (L12, L14).— The bones of a single individual (H4) that were not articulated, including a skull, were exposed on the floor in the center of the tomb. Teeth belonging to the skull were found 10 cm away from it. Alongside this individual were a few pottery sherds, among them fragments of Bowls O and N, and between them, intact Bowl H (Fig. 5:3, 4, 7).

The Northern Part of the Tomb (L12).— The bones of a single individual (H3) and skull fragments were exposed next to fragments of Jars V and W (Fig. 6:5, 6) and Juglet P (Fig. 6: 9), on the floor along the northern wall of the tomb. Next to the skull fragments was a bronze

axe (Fig. 7:2) pointed west, and below it was a bronze dagger (Fig 7:1), pointed southwest.

Based on the interrelationship between the interments and the findings of the anthropological report (by Yossi Nagar), four burial phases can be proposed. In Phase I, the early phase, one individual (H1) was interred in the southern part of the tomb with his burial goods. In Phase II, also located in the southern part of the tomb, another individual (H2) was interred, together with his burial goods. Jars A and B of Phase II were found leaning against the vessels of Phase I; however, Juglets Q and R, which were found within the jars, point to a later date. The bone remains and burial goods of Phases I and II were moved to the southern part of the tomb. In Phase III, the remains of one individual (H3; 40–50 years of age) were found together with his burial goods; they were shifted to the northern part of the tomb prior to the next interment. In the last phase (IV), an adult individual (H4; 20–30 years of age) was buried in the center of the tomb. The location of the burial in the lowest part of the tomb reveals that this is the last of the interments, buried after the earlier bones and burial goods were cleared. The remains of this last individual were found disturbed in their place, indicating that the tomb was not immediately sealed after its burial.

Conclusions

The pottery vessels (Figs. 5, 6) exposed in the tomb date to the end of MB IIA and the transition to MB IIB. Of the metal artifacts unearthed from the tomb the axe (Fig. 7:2) is a 'chisel-axe' characteristic of the end of MB IIA. The dagger (Fig. 7:1), which has a broad spine, is characteristic of MB IIA and also continues to appear in MB IIB.

The existence of other MB IIA pottery vessels (bowl, Fig. 5:8; jar, Fig. 6:13), found on the surface together with the bones of other individuals, hints at the presence of more interments that are probably part of a larger cemetery located in this area. The multiple burials and the range of the individuals' ages suggests that the tomb was used by a permanent population in a settlement situated nearby, c. 800 m from Tel Bet She'an, already in the transition period between MB IIA and MB IIB.

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Location map of the tomb within the Byzantine-period burial ground at Bet She'an.
Plan 1. Plan of the tomb beneath the remains of the Byzantine–Early Islamic-period site.
Fig. 2. Outline of the tomb after cleaning, looking east. In the upper part is one of the later drainage pits.
Plan 2. The tomb, plan and section.
Fig. 3. Pottery in the southern part of the tomb, looking north. From left to right: Jars A, B, Bowl E, Jars C, D, and behind them—Jar K (destroyed), Bowl J and Juglet I.
Fig. 4. A bronze knife blade inside Bowl E, looking south. Below is Jar C.
Fig. 5. Pottery.
Fig. 6. Pottery.
Fig. 7. Metal objects.